

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ (ПРОФЕСІЙНОЇ) ОСВІТИ

Актуальність. Інтеграція України в систему європейського співтовариства обумовила цілий ряд проблем, специфічних для нашої країни. Однією з таких проблем є необхідність входження вітчизняної системи освіти, зокрема професійно-технічної, в європейський освітянський простір без втрати власних досягнень у цій галузі. В системі професійно-технічної освіти накопичений багатий досвід підготовки кваліфікованих робітників для різних галузей народного господарства відповідно до вимог науково-технічного прогресу.

Постановка проблеми. Сьогодні ринкова економіка потребує робітників нового типу і може успішно функціонувати, якщо система професійно-технічної освіти здатна готувати кваліфікованих робітників сучасного рівня.

В Україні в системі професійно-технічної освіти чітко виділяються три загальновизнані проблеми:

1. Значне відставання змісту професійно-технічної освіти від потреб країни і ринку праці.

2. Різка деформація структури і обсягів підготовки кадрів, яка явно не відповідає реальним потребам ринку праці.

3. Вкрай неефективно використовуються бюджетні кошти.

Професійно-технічна освіта тісно пов'язана з промисловістю і в цілому з економікою країни. Вона повинна відповідати на запити в потребі кадрів для економіки. Незважаючи на те, що професійно-технічна освіта з економічної точки зору суттєво відстає від потреб економіки, проте вона залишається важливою ланкою системи освіти, яка має велике соціальне значення для тієї частини молоді, яка не може продовжити навчання в загальноосвітній школі.

Разом з тим, система професійно-технічної освіти самотужки не може

вирішити питання забезпеченості кваліфікованими робітничими кадрами (збалансувати ринок праці). Необхідна консолідація всіх зацікавлених сторін в цьому питанні.

Мета статті. Обґрунтування концептуальних підходів до розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні.

Основна частина. Соціально-економічні особливості сучасного етапу розвитку України, поява нових форм власності, ринкових відносин викликали гостру потребу у конкурентоспроможних фахівцях з високим рівнем загальної та професійної компетентності, підготовлених до розв'язання нових економічних і соціально-культурних проблем. Сьогодні відсутні механізми, які б забезпечували зв'язок розвитку людського потенціалу із зростанням добробуту громадян. Рівень освіти ніяким чином не відображається на успішності громадян та на ефективності економіки. Протягом останніх років спостерігається значний спад престижу робітничих професій.

Після переходу України до ринкової моделі економіки виникла потреба змінювати застарілі управлінські підходи в галузі освіти. Традиційна централізована система, особливо у сфері професійно-технічної освіти, вже не може ефективно забезпечувати потреби сучасного ринку праці.

Незважаючи на те, що система професійно-технічної освіти головною метою має надання громадянам професійних знань, умінь та навичок, проте професійно-технічні навчальні заклади виконують більш широкі функції, пов'язані з вихованням молодого покоління громадян України, готових до нових економічних та соціально-політичних реалій. Розвиток професійно-технічної освіти в цілому відштовхується від того, що вся система відтворення трудового потенціалу одержує нове соціальне замовлення, яке включає визнання ринку робочої сили, посилення її конкурентоздатності на основі підвищення професіоналізму, компетентності та мобільності.

Особлива увага до розв'язання проблеми професійно-технічної освіти пов'язана з кризовою ситуацією, в якій сьогодні опинилося молоде покоління

України, нездатністю значної кількості випускників шкіл адаптуватися до нових умов життя і праці.

Навчальні заклади професійно-технічної освіти є важливою ланкою системи освіти: маючи загальнодоступний і безкоштовний характер, вони надають молоді, для якої закрита перспектива продовження освіти в середній загальноосвітній школі, можливість одержати її разом з професією; створюють перепону щодо зниження рівня освіченості молоді, посилення її відтоку в криміногенне середовище.

Така ситуація зумовлює необхідність реформування системи професійно-технічної освіти та управління нею на всіх рівнях, тобто назріла необхідність кардинальних змін у взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в напрямі модернізації, розвитку професійно-технічної освіти та трансформації її в систему професійної освіти і навчання.

На розв'язання цих завдань і повинна бути спрямована державна освітня політика модернізації освіти, у т.ч. й професійно-технічної.

Запропонований проект Концепції розвитку професійно-технічної освіти, розроблений науковими співробітниками (Кулик Є. В., Сушенцева Л. Л., Нікітчина С. О., Болгаріна В. С., Петренко Л. М., Григор'єва В. А., Семенов Б. П., Подолук О. М.) лабораторії управління професійно-технічною освітою Інституту професійно-технічної освіти АПН України, ґрунтується на реалізації економічної та соціальної функцій системи професійно-технічної освіти, що знаходить відображення в оптимальному узгодженні економічних і освітніх інтересів суспільства.

Метою Концепції є визначення завдань, формування пріоритетних напрямів розвитку та модернізації професійно-технічної (професійної) освіти в умовах динамічних суспільно-економічних змін, визначення механізмів подальшого вдосконалення цієї системи та її ресурсного забезпечення, а також задоволення потреб особистості, суспільства і держави в освітніх послугах з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації відповідно

до вимог ринку праці.

Пріоритетними напрямами розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні є: забезпечення мобільності та адаптованості системи до процесів, що відбуваються в регіональній економіці, ринковій інфраструктурі та демографії; модернізація управління професійно-технічною освітою; ефективне використання та накопичення всіх видів ресурсів для підвищення якості освітніх послуг, задоволення потреб економіки у кваліфікованих робітничих кадрах; розвиток особистості, здатної до ефективної роботи за спеціальністю на рівні світових стандартів, адаптуватися до змін техніки, технологій, організації праці, готової до постійного професійного зростання та мобільності; удосконалення механізму фінансового та матеріального забезпечення професійно-технічної (професійної) освіти.

Забезпечення випереджувального розвитку професійно-технічної освіти (професійної освіти і навчання), орієнтованої на максимальне задоволення інтересів особистості, потреб вітчизняної економіки у кваліфікованих робітниках, потребує: модернізації управління професійно-технічною освітою; забезпечення якості професійної освіти і навчання; удосконалення механізму фінансового та матеріального забезпечення професійної освіти і навчання.

Модернізація управління професійно-технічною освітою передбачає: приведення нормативної та нормативно-правової бази у сфері професійно-технічної освіти у відповідність до завдань її розвитку, зокрема удосконалення регіональної нормативно-правової бази, яка забезпечить регулювання відповідальності замовників і виконавців регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів; поступового здійснення децентралізації управління професійно-технічною (професійною) освітою, впровадження нової моделі державно-громадського управління з метою підвищення ролі і відповідальності соціальних партнерів, суб'єктів господарювання та місцевих органів виконавчої влади за відповідність

обсягів, напрямів і якості підготовки кваліфікованих робітників вимогам економіки регіону; перерозподіл функцій та повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами, поєднання державного і громадського контролю; запровадження нової культури управлінської діяльності; створення системи моніторингу ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість професійної освіти і навчання на всіх рівнях; застосування сучасних критеріїв оцінювання результативності роботи професійно-технічного навчального закладу; удосконалення механізму ліцензування та атестації освітніх послуг у сфері професійно-технічної (професійної) освіти.

Забезпечення якості професійно-технічної (професійної) освіти буде здійснюватись через: розроблення професійних стандартів заснованих на компетенція; застосування гнучких модульних технологій професійно-технічної (професійної) освіти, перепідготовку та підвищення кваліфікації виробничого персоналу; оновлення та модернізацію матеріально-технічної бази; створення інституцій незалежної кваліфікаційної атестації відповідно до міжнародних стандартів якості, розроблення завдань для оцінювання якості професійної підготовки з урахуванням вимог до рівня кваліфікації та нормативів забезпечення атестації; впровадження документів про професійно-технічну (професійну) освіту у відповідності до рівнів кваліфікації; здійснення науково-методичного супроводу змісту професійно-технічної (професійної) освіти, забезпечення її інформатизації; надання профорієнтаційних послуг у виборі професії учнівській молоді та іншим категоріям громадян, розвиток системи професійного навчання персоналу підприємств та організацій, безробітних громадян; стажування викладачів та майстрів виробничого навчання на виробництві та у сфері послуг.

Удосконалення механізму фінансового та матеріального забезпечення професійно-технічної (професійної) освіти передбачає: формування багатоканальної системи фінансового забезпечення професійно-технічної (професійної) освіти; стимулювання інвестицій юридичних і фізичних осіб у

розвиток професійно-технічної освіти; удосконалення нормативів забезпечення навчально-виробничого процесу обладнанням, устаткуванням, сільськогосподарською та іншою технікою; розробку і поступове впровадження нормативів фінансування в розрахунку на одного учня (слухача) у професійно-технічних навчальних закладах в залежності від витрат на підготовку робітників з тієї чи іншої професії; формування державного замовлення на підготовку педагогічних і кваліфікованих робітничих кадрів відповідно до потреб ринку праці, контроль за його виконанням; участь роботодавців у створенні і вдосконаленні матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів; застосування енерго- і ресурсозберігаючих технологій.

Висновки. Реалізація Концепції дозволить адаптувати систему професійно-технічної (професійної) освіти до професійної освіти і навчання, дозволить надати їй стійкість, динамічність, цілісність, забезпечить її переорієнтацію на задоволення запитів особистості в одержанні якісної професійної освіти (розширення можливостей професійної самореалізації молоді) та потреб регіонального ринку праці; оновити структуру та зміст професійно-технічної (професійної) освіти; створити нові механізми взаємодії професійно-технічних навчальних закладів і роботодавців, що буде сприяти притоку в сферу професійно-технічної (професійної) освіти додаткових фінансових, матеріальних, інтелектуальних та інших ресурсів.

Реалізація Концепції потребуватиме об'єднання зусиль та координації діяльності всіх зацікавлених сторін (органів законодавчої і виконавчої влади, наукових установ, професійно-технічних навчальних закладів, підприємств різних форм власності, об'єднань роботодавців та професійних спілок).